

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ' ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ Ι.Μ.

**Εννοιολόγηση και Οριοθέτηση του Εθελοντισμού στην
Ιστορική του Εξέλιξη**

Όλγα Στασινοπούλου
Αναπληρώτρια καθηγήτρια Κοινωνικής Πολιτικής

Αθήνα 3 – 4 Ιουνίου 2011

Εισαγωγή

Ο εθελοντισμός έχει βαθιές ρίζες, στη χώρα μας και είναι στενά συνυφασμένος με την ιστορία του τόπου, καθώς και πολλών άλλων ευρωπαϊκών και ευρωγενών κοινωνιών. Παρ' όλ' αυτά δεν έχει προσελκύσει τη δέουσα προσοχή και το ενδιαφέρον της επιστημονικής μας κοινότητας και σαν αποτέλεσμα η εννοιολόγηση και η ιστορική εξέλιξη αυτού του πολύμορφου πολιτισμικού και κοινωνικο-οικονομικού φαινομένου παραμένουν ακόμα ένα ζητούμενο. Στην Ελληνική Ορθόδοξη εκκλησία η εθελοντική προσφορά αποτελεί κύριο στοιχείο της κοινότητας των πιστών και της λειτουργίας της ενορίας. Επίσης, όλοι και όλες κατοικούν σε αυτή τη χώρα, ντόπιοι και ξένοι, γνωρίζουν έστω κάτι για τη δράση ορισμένων μεγάλων εθελοντικών οργανώσεων, όπως ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, καθώς και άλλων που δραστηριοποιούνται στην προστασία του περιβάλλοντος. Την τελευταία δεκαετία και με κύρια αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, η εθελοντική προσφορά ως σχέση πολίτη – κράτους για την επιτυχία συγκεκριμένου έργου ήλθε στο προσκήνιο. Για πρώτη φορά ο όρος εθελοντισμός μπήκε στο δημόσιο λόγο, ενώ έγιναν πολλές εκδηλώσεις για την προώθησή του κυρίως σε σχέση με τη διεξαγωγή αυτών των αγώνων. Τα τελευταία χρόνια και καθώς η οικονομική κρίση οδηγεί σε δραματική συρρίκνωση των κοινωνικών υπηρεσιών και δικαιωμάτων, επικαλούνται επίσης οι αρμόδιοι για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής του κράτους το ρόλο του εθελοντισμού στην κάλυψη μεγάλου φάσματος αναγκών, ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Ωστόσο, η έννοια, οι δυνατότητες και οι προϋποθέσεις της εθελοντικής προσφοράς και ιδιαίτερα της εθελοντικής εργασίας, εξακολουθούν να συνθέτουν ένα θολό τοπίο ευκαιριακής προσέγγισης, χωρίς την απαραίτητη θεσμοθέτηση από την πλευρά της πολιτείας, με αποτέλεσμα τις παρανοήσεις, αλλά και συχνά την ενίσχυση των κινδύνων παρανόησης, εκμετάλλευσης και δυσφήμισης μιας πολύ σημαντικής έκφρασης συναλληλίας και ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής. Η παρούσα εισήγηση εντάσσεται στην προσπάθεια εννοιολόγησης και ανάδειξης της ιστορικής σημασίας του εθελοντισμού στη χώρα μας, καθώς και στον προβληματισμό για το σύγχρονο ρόλο του και τις προϋποθέσεις ανάπτυξής του στις παρούσες συνθήκες.

Α. Εννοιολόγηση και οριοθέτηση

Ο εθελοντισμός δεν είναι η μόνη ανιδιοτελής μορφή έκφρασης αλληλεγγύης. Καθημερινά, χιλιάδες μικρές πράξεις ανθρωπιάς και φροντίδας συμβάλλουν στον συνεκτικό ιστό της κοινωνίας μας. Διαδραματίζονται μέσα στην οικογένεια, στους χώρους εργασίας, στον κοινωνικό μας περίγυρο, ακόμα και στο δρόμο, ή μέσα στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Σίγουρα δεν μπορούμε ούτε να αγνοήσουμε τη σημασία τους, αλλά ούτε και να τις ονομάσουμε εθελοντισμό. Γιατί ο πυρήνας του είναι μια ιδιαίτερη μορφή εργασίας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, με συγκεκριμένο πλαίσιο αξιών και με εμπέδωση που ξεπερνά την ατομική προσφορά σε μία δεδομένη στιγμή. Ο πυρήνας του εκφράζει στάση ζωής, σχέση και οντολογική ανάγκη, που αναζητά την υπέρβαση τηςσχάσης ανάμεσα στο ατομικό και το συλλογικό, στο εγώ και το εμείς, γιατί ο πυρήνας του είναι η βίωση του ανθρωπίνου προσώπου.

Σον καθιερωμένος τρόπος αναφοράς στον εθελοντισμό κυριαρχούν τα «μη»: Μη αμοιβόμενη εργασία, μη κερδοσκοπική λειτουργία φορέων. Αυτό είναι αναμενόμενο σε κοινωνίες όπου η κυρίαρχη μορφή εργασίας είναι η αμοιβόμενη απασχόληση, η οποία στον καπιταλισμό παίρνει τη μορφή εμπορεύματος. Κυρίαρχη αλλά όχι μοναδική, καθώς υπάρχουν και άλλες έξω από τη μορφή του εμπορεύματος, από τις οποίες δύο είναι οι πιο σημαντικές: Η εθελοντική και η εργασία φροντίδας η οποία παρέχεται μέσα στην οικογένεια και στον οικιακό χώρο κατ' εξοχήν από γυναίκες. Η εθελοντική λοιπόν εργασία δεν είναι απλά μία μη-αμοιβόμενη εργασία (και οι δούλοι εργάζονταν χωρίς αμοιβή, και οι δημότες υποχρεούνται να παρέχουν μη αμοιβόμενη εργασία κάτω από ορισμένες συνθήκες). Ας δούμε όμως συνοπτικά ποια είναι τα συστατικά χαρακτηριστικά της σύμφωνα και με τον διεθνώς αναγνωριζόμενο ορισμό:

- **Προσφέρεται με ελευθερία βούλησης:** Η ελευθερία αυτή αποτελεί το θεμέλιο λίθο της εθελοντικής προσφοράς εργασίας. Στην ιδανική της μορφή δεν περιορίζεται ούτε από τις τρέχουσες ανάγκες επιβίωσης και σίγουρα δεν επιβάλλεται από κάποιους άλλους.
- **Εκτός της λογικής της αγοράς εργασίας:** Όπως ήδη αναφέραμε βρίσκεται εκτός της κυρίαρχης μορφής του εμπορεύματος, γι' αυτό και δεν ορίζεται ούτε περιορίζεται από τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Αυτό επιδρά στους τρόπους προσέλκυσης εθελοντών, στα προσόντα που χρειάζονται και στην αξιοποίησή τους. Επίσης, είναι ενδεικτικό ότι γίνονται προσπάθειες αποτίμησης της προσφερόμενης εθελοντικής εργασίας σε μια χώρα με αναφορά στην αξία παρόμοιας ή αντίστοιχης εργασίας, με στόχο την ανάδειξη της σημασίας της μέσα από οικονομικούς δείκτες και τι εξοικονομείται σε χρήμα. Τέτοιες όμως αναφορές δεν λαμβάνουν υπόψη τους την αξία της εθελοντικής εργασίας για την κοινωνική συνοχή, αλλά και ως μέσο προσωπικής ικανοποίησης και ωρίμανσης. Γιατί από την πλευρά του εθελοντικά εργαζόμενου, τα οφέλη είναι εξίσου μεγάλα, καθώς δεν βιώνει ούτε την αποξένωση ούτε την απαξίωση του πράττειν.
- **Σε οργανωμένα πλαίσια:** Ένας ακόμα τρόπος με τον οποίο διαφέρει ο εθελοντισμός από τις πολλές (και πάντοτε πολύτιμες) πράξεις αλληλεγγύης είναι ότι στηρίζεται σε εργασία που γίνεται σε οργανωμένα πλαίσια και αυτό δημιουργεί συνήθως καλύτερες προϋποθέσεις για συνέχεια, ποιότητα, αξιολόγηση, αυτογνωσία, από ότι η μεμονωμένη προσφορά. Η οργανωτική δομή βέβαια δημιουργεί και κινδύνους, πειρασμούς επιβολής εξουσίας, φατριασμούς, γραφειοκρατία. Ωστόσο οι κίνδυνοι αυτοί δεν αναιρούν τη σημασία των οργανώσεων αυτών ως κοινωνικά εργαστήρια όπου μαθαίνουν οι άνθρωποι να λειτουργούν συλλογικά και να αναγνωρίζουν την άσκηση εξουσίας ως ευθύνη και όχι ως προνόμιο.
- **Στοχεύει στην κάλυψη ατομικών και συλλογικών αναγκών :** Η προσφερόμενη εθελοντική εργασία μπορεί να απευθύνεται σε άτομα αλλά και συλλογικότητες, ομάδες και κοινότητες ανθρώπων, ακόμα και ολόκληρα έθνη.
- **Η προσφορά της δεν συναρτάται με ανταπόδοση σε χρήμα, σε υπηρεσίες, σε κοινωνική θέση ή εξουσία:** Έχει επικρατήσει η αντίληψη ότι εθελοντική εργασία σημαίνει μη-αμοιβόμενη χρηματικά εργασία, κι' αυτό γιατί η κυρίαρχη μορφή εργασίας στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι η αμοιβόμενη απασχόληση, η οποία αποτελεί κύριο σημείο αναφοράς για σύγκριση. Ωστόσο, το διαφοροποιό στοιχείο

ουσιαστικά είναι η μη εξάρτηση της προσφοράς εργασίας από συγκεκριμένη ανταπόδοση σε χρήμα, σε είδος, σε υπηρεσίες αλλά και σε εξουσία. Αυτό δεν αναιρεί τη σημασία της σύναψης συμφωνίας με τον αποδέκτη ή τον φορέα που οργανώνει την εθελοντική εργασία για το πλαίσιο της προσφοράς (συγκεκριμένα καθήκοντα, ωράρια, διάρκεια κλπ.), αλλά ούτε και αναιρείται από την παροχή αποζημίωσης για τα έξοδα (π.χ. μετακίνησης) του εθελοντικά εργαζόμενου ή την ασφάλιση στο χώρο εργασίας του. Στη χώρα μας η απουσία μέχρι στιγμής θεσμοθέτησης της εθελοντικής εργασίας δυσχεραίνει τη διαμόρφωση σωστών συνθηκών προστασίας των εθελοντών ενώ αφήνει ελεύθερο το πεδίο για νοθεύσεις και καταστρατηγήσεις του νοήματος του εθελοντισμού.

- **Δεν υπαγορεύεται από κανόνες ανταποδοτικότητας στα πλαίσια της οικογένειας, της συγγένειας, της φυλής, ή της ιδιότητας του μέλους οργάνωσης:**

Όχι μόνο οι κανόνες ανταποδοτικότητας μέσω σύμβασης, αλλά και οι άγραφοι κανόνες ανταποδοτικότητας οι οποίοι διέπουν τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια, μεταξύ συγγενών, ή μελών της ίδιας πολιτισμικής κοινότητας, ή ακόμα και τα μέλη μιας οργάνωσης, δεν πρέπει να αποτελούν προϋπόθεση για την εθελοντική εργασία. Η προσφορά φροντίδας των γονιών, των παιδιών, των συγγενών, καθώς και η καθημερινή οικιακή εργασία στο νοικοκυριό δεν αμείβονται, αλλά θεωρούνται αναμενόμενες ως μέρος της σχέσης στην οικογένεια και το ευρύτερο συγγενικό δίκτυο. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση παροχής εργασίας στο πλαίσιο των κανόνων που ισχύουν σε μια φυλετική ή εθνοτική ομάδα ή ένα φορέα. Η εργασία αυτή δεν αμείβεται, αφορά όμως μόνο τα μέλη τους και είναι δεσμευτική γιατί αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο για τη συμμετοχή τους στην ομάδα.

- **Απευθύνεται στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να κάνει διακρίσεις σύμφωνα με το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική τάξη και θέση, την εθνότητα, την πίστη.**

Η οργάνωση της εθελοντικής εργασίας με στόχευση σε ορισμένες ομάδες πληθυσμού στο πλαίσιο της εξειδίκευσης δεν αναιρεί αυτό το χαρακτηριστικό (π.χ. μία εθελοντική οργάνωση για την προστασία του αγέννητου παιδιού και της μητέρας του).

Η εθελοντική εργασία όμως δεν απευθύνεται μόνο στους ανθρώπους, αλλά **σε όλη την κτίση** και συμβάλλει τα μέγιστα την αιεφόρο ανάπτυξη. Ο εθελοντισμός για την προστασία του περιβάλλοντος, και του όλου οικοσυστήματος είναι ένα πολύ ζωντανό κομμάτι της κοινωνίας των πολιτών σε όλες τις σύγχρονες χώρες. Σε κάθε περίπτωση πάντως αποτελεί σημαντική αξία η **αναγνώριση και ο σεβασμός της ετερότητας.**

Αν και οι μη-κυβερνητικές και εθελοντικές οργανώσεις είναι ο «φυσικός χώρος» οργάνωσης και ανάπτυξης της εθελοντικής εργασίας, αυτό μπορεί να συμβεί και σε φορείς του δημοσίου, την τοπική αυτοδιοίκηση, άτυπες πρωτοβουλίες πολιτών χωρίς θεσμική υπόσταση, αλλά και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, συχνά ως εφαρμογή της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Το φάσμα των φορέων ιδιωτικού και δημόσιου χαρακτήρα, οι οποίοι αξιοποιούν και αναδεικνύουν την εθελοντική εργασία διευρύνεται συνεχώς. Εκείνο το οποίο μειώνεται είναι οι αμιγώς εθελοντικές οργανώσεις, οι οποίες

δίνουν τη θέση τους σε μικτές μορφές, όπου συνυπάρχουν η αμοιβόμενη απασχόληση και η εθελοντική προσφορά.

B. Παράλληλες και συνυπάρχουσες όψεις του εθελοντισμού και άλλων μορφών αλληλεγγύης στην πορεία της ιστορικής του εξέλιξης στην Ελλάδα.

Ο όρος «εθελοντισμός» για την οργανωμένη και ανιδιοτελή προσφορά καθιερώνεται ιστορικά με την επικράτηση του καπιταλιστικού συστήματος. Έλκει όμως την καταγωγή του στη χώρα μας (και όχι μόνο) από τρεις μεγάλες πολιτισμικές παραδόσεις:

1. Τη συμμετοχή στα κοινά, ως ίδιον του πολίτη (στην αρχαία Αθήνα μόνο γένους αρσενικού), της δημοκρατίας της πόλης-κράτους.

2. Τη διακονία, ιδιαίτερα όπως είχε οργανωθεί στο Βυζάντιο, ως κύρια έκφραση αγάπης προς τον πλησίον και επομένως προς το Θεό.

3. Την κοινότητα ως ζωντανό οργανισμό συλλογικής κάλυψης αναγκών μέσα από διευρυμένα δίκτυα ανταποδοτικότητας προσφοράς.

Στην πρώτη περίπτωση προέχει η συμμετοχή στη συλλογική μορφή της πόλης, η δραστηριοποίηση για το κοινό καλό και αγαθό. Είναι πράξη πολιτική και ηθική. Στη δεύτερη περίπτωση κύριο ρόλο παίζει η πίστη και το κοινωνείν, με το Θεό και τους ανθρώπους. Εδώ προέχει η σχέση μεταξύ προσώπων.

Προκειμένου να κατανοήσουμε την έννοια, αλλά και την πολυμορφία του σύγχρονου εθελοντισμού στη χώρα μας είναι σημαντικό να γνωρίσουμε βαθύτερα αυτές τις κοινωνικές του καταβολές, αλλά και τις μορφές μέσα από τις οποίες έφθασαν μέχρι σήμερα, άλλοτε σε παράλληλη ανοχή και ενίοτε συνύπαρξη, άλλοτε σε αντιπαράθεση. Η λειτουργία των εθελοντικών οργανώσεων ως δεκανίκι ενός οριακού κράτους πρόνοιας και ως «φθηνή λύση» για την παροχή υπηρεσιών στους πολίτες αποτελεί έναν εκφυλισμό του μετέχοντος στα κοινά της αρχαίας πόλης.

Ομοίως, ο εγκλωβισμός της διακονίας σε στενά εθνικιστικά, τοπικιστικά ή και φυλετικά πλαίσια, με διεκδίκηση μιας «καθαρότητας» έναντι άλλων εκφάνσεων οργανωμένης αλληλεγγύης, δεν συνάδει με την οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας, ή την πολυπολιτισμικότητα του Βυζαντίου αλλά ούτε και με το πρότυπο της διακονίας που είναι ο καλός Σαμαρείτης. Έχουμε δηλαδή σε αυτές τις περιπτώσεις, επίσης, έναν εκφυλισμό, μία στρέβλωση του αρχικού προτύπου.

Στην παράδοση των ελληνικών κοινοτήτων βρίσκουμε μεγάλες ομοιότητες με τον εθελοντισμό. Ορισμένοι μελετητές μάλιστα του σύγχρονου φαινομένου μιλούν για τον «νέο-κοινοτισμό» και προσεγγίζουν τον εθελοντισμό από αυτή την οπτική γωνία, επισημαίνοντας όχι μόνο τις θετικές πλευρές αλλά και τους κινδύνους ενός τέτοιου ρεύματος. Δυστυχώς δεν έχουμε μελέτες στη χώρα μας που να εξετάζουν τη σύνδεση της ανάπτυξης του εθελοντισμού με τον κοινοτισμό. Ωστόσο, μέσα από μελέτες περιοχών όπου λειτουργούσαν πολύ συγκροτημένα κοινότητες στην κάλυψη αναγκών

των μελών τους (π.χ. Ερμούπολη Σύρου τον 19^ο αιώνα) μπορούμε τουλάχιστον να διατυπώσουμε την υπόθεση ότι η κοινοτική παράδοση μπορεί να λειτουργήσει ως βάση και ώθηση για την ανάπτυξη οργανωμένου εθελοντισμού με σημαντικό έργο. Βέβαια οι κοινότητες συνδέουν αλλά και αποκλείουν, ενώ μία ανατομία τους δείχνει τις ομάδες που ασκούν αναπαραγόμενη εξουσία και τις εσωτερικές ανισότητες, κάτι που αποτελεί πραγματικότητα σε εθελοντικές οργανώσεις επίσης.

Συνοψίζοντας αυτή τη σκιάδη και αποσπασματική αναφορά στις κύριες τάσεις στην εξέλιξη του εθελοντισμού στη χώρα μας, μπορούμε να πούμε ότι έχουμε ένα σύνθετο, δυναμικό πεδίο στο οποίο συνυπάρχουν διαφορετικές ιστορικά και πολιτισμικά τάσεις και εκφράσεις αυτής της οργανωμένης μορφής αλληλεγγύης, μια πλατφόρμα που την στηρίζει η κοινή αποδοχή ορισμένων αξιών, η αγάπη και το πάθος της προσφοράς.

Μία ποικιλόμορφη δράση όπου κοινή οντολογική μήτρα θεωρούμε ότι είναι η αναζήτηση και βίωση του ανθρωπίνου προσώπου, αυτή η καθολική διεκδίκηση από λαούς με πολύ διαφορετική πίστη, ιστορία, πολιτισμό, που όμως η Ελλάδα, με το αρχαίο πνεύμα, την ορθοδοξία και το λαϊκό της πολιτισμό μπορεί να εκφράσει και να ενώσει. Αυτό δεν έχει συμβεί σε ευρεία κλίμακα αλλά η προοπτική είναι ανοιχτή.

Πως διαμορφώνεται ο σύγχρονος ρόλος του εθελοντισμού στη σύνθετη αυτή πλατφόρμα;

Γ. Ο σύγχρονος ρόλος του εθελοντισμού

Στη νεωτερικότητα οι ΜΚΟ και οι εθελοντικές οργανώσεις έχουν δύο κύριους ρόλους οι οποίοι μπορεί να υπηρετούνται από τον ίδιο φορέα: Ένα διεκδικητικό και ένα παροχικό. Συγχρόνως, συμβάλλουν στην κάλυψη ευρύτερων κοινωνικών αναγκών. Ένα μεγάλο ερώτημα είναι κατά πόσο υποκαθιστούν ή συμπληρώνουν το κράτος στην κοινωνική του λειτουργία, αλλά και άλλους θεσμούς, όπως η τοπική κοινότητα και η οικογένεια ως φορείς παροχής φροντίδας. Σε συνάρτηση δε με τα κοινωνικά κινήματα τίθεται και το ερώτημα σε ποιο βαθμό, ως πολύ δραστήριο κομμάτι της κοινωνίας των πολιτών στέκεται κριτικά απέναντι στο κράτος και λειτουργεί ως σημαντικός μοχλός πίεσης αλλαγών στη διακυβέρνηση. Μελέτες σε διαφορετικές χώρες και στην πατρίδα μας δείχνουν ότι διαφορετικές οργανώσεις αναπτύσσουν διαφορετική σχέση με το κράτος, αλλά και με άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, όπως τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις. Επίσης, μεταξύ των εθελοντικών οργανώσεων και άλλων μη-κυβερνητικών οργανώσεων, ως φορέων του ενδιάμεσου χώρου μεταξύ αγοράς και κράτους αποκαλούμενου ως «τρίτου τομέα», δεν επικρατούν πάντοτε σχέσεις συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης, αλλά αναπτύσσονται συγκρούσεις και ανταγωνισμοί – συνήθως για πόρους και συμμετοχή σε προγράμματα που τους εξασφαλίζουν χρηματοδότηση και πρόσβαση σε πολύτιμη πληροφόρηση. Αυτό είναι ένα μείζον πρόβλημα το οποίο τελικά γίνεται τροχοπέδη στην ανάδειξη αυτών των οργανώσεων ως υπολογίσιμων κοινωνικών εταίρων και μειώνει κατά πολύ την διαπραγματευτική τους δύναμη.

Επιγραμματικά μπορούμε να συνοψίσουμε το σύγχρονο ρόλο των εθελοντικών οργανώσεων στα εξής :

- **Ενίσχυση κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής.**

Σε εποχές άκρατου ατομικισμού και διάρρηξης του κοινωνικού ιστού, οι αξίες και πρακτικές του εθελοντισμού ενισχύουν την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή. Αυτό βέβαια, σύμφωνα και με τα όσα αναφέραμε πιο πάνω, προϋποθέτει διαρκή επαγρύπνηση για την καταπολέμηση ανταγωνιστικών τάσεων και τον «εποικισμό» από τη λογική του κεφαλαίου και της κρατικής εξουσίας.

- **Διεκδίκηση δικαιωμάτων, πληροφόρηση και εκπροσώπηση πολιτών, ιδιαίτερα εκείνων που ανήκουν στις «ευπαθείς ομάδες», για την υλοποίηση των δικαιωμάτων τους.**

Συχνά εθελοντικές οργανώσεις ξεκινούν ως ομάδες αυτοβοήθειας και παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών (π.χ. γονείς παιδιών με καρκίνο, ή με αναπηρίες) και στην πορεία εκ των πραγμάτων προχωρούν σε διεκδίκηση των απαραίτητων υποδομών από το κράτος, ενώ πλαισιώνονται και από άλλους ανθρώπους υποστηρικτικά. Το αντίθετο επίσης μπορεί να συμβεί, δηλαδή ομάδες διεκδίκησης να αναπτύσσουν υπηρεσίες για την κάλυψη ανθρώπινων αναγκών, ή ακτιβιστικές ομάδες στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος να συνδυάζουν τη διαμαρτυρία με παρεμβάσεις επάνω στο περιβάλλον.

- **Παροχή υπηρεσιών και λειτουργία κοινωνικών δομών:**

Η προσφορά της εθελοντικής εργασίας στην παροχή υπηρεσιών και τη λειτουργία κοινωνικών δομών στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας και της εξειδικευμένης ακόμα φροντίδας, είναι πολύ μεγάλη και αποτιμάται από διεθνείς φορείς (π.χ. ΟΟΣΑ) σε πολύ μεγάλα χρηματικά μεγέθη. Αποτελεί δηλαδή η εθελοντική προσφορά μία υπολογίσιμη μορφή πλούτου μαζί με την ανεκτίμητη αξία της στα άυλα αγαθά. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία οργανώνει και διαχειρίζεται ένα πολύ μεγάλο εθελοντικό έργο, το οποίο όμως, - όπως και στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία - χρειάζεται καλύτερη οργάνωση, εκπαίδευση των εθελοντών, και ορθή εφαρμογή ευεργετικών στην αποτελεσματικότητά τους κανόνων διακυβέρνησης.

- **Ανάπτυξη καινοτόμων μορφών παρέμβασης και νέας κουλτούρας διακυβέρνησης:**

Ο εθελοντικός τομέας στη χώρα μας, όπως και αλλού, διακρίνεται για την καινοτομία του. Δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες έχουν καταξιωθεί, όπως τα ΚΑΠΗ και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» ξεκίνησαν ως εθελοντικές υπηρεσίες. Εξίσου σημαντική είναι και η εισαγωγή μιας διαφορετικής, πιο ανθρώπινης, ευέλικτης και τελικά αποτελεσματικής κουλτούρας διακυβέρνησης και η προώθηση του «κοινωνικού μανάτζμεντ». Δηλαδή, οι εθελοντικοί φορείς συμβάλλουν και στην καθιέρωση νέων δεξιοτήτων. Οι νέοι μας το γνωρίζουν αυτό και ενδιαφέρονται συχνά να εργαστούν ως εθελοντές, όχι μόνο γιατί θέλουν να προσφέρουν, αλλά γιατί έτσι θα μπορέσουν να αποκτήσουν πολύτιμη εμπειρία, γνώσεις και δεξιότητες που θα τους φανούν χρήσιμες για τη διεκδίκηση θέσεων εργασίας. Αυτό ως κίνητρο δεν αναιρεί τον εθελοντικό χαρακτήρα της προσφοράς τους και πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, γιατί αναδεικνύει ακόμα μία πτυχή της κοινωνικής σημασίας του εθελοντισμού.

- **Δημιουργία νέων επαγγελματιών και θέσεων εργασίας:**

Αυτές οι καινοτομίες οδηγούν στη δημιουργία νέων επαγγελματιών και καθώς αναπτύσσεται και επεκτείνεται ο μη-κυβερνητικός και εθελοντικός χώρος, ανοίγουν νέες θέσεις εργασίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση γνωρίζοντας τη σύγχρονη δυναμική αυτού του

χώρου, έχει ενισχύσει τις τελευταίες δύο δεκαετίες τις ΜΚυΟ και τον εθελοντισμό ως νέους τομείς δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Στη χώρα μας όμως, η απουσία θεσμικού πλαισίου και ελέγχουν συμβάλλει στην ανεξέλεγκτη λειτουργία και χρηματοδότηση φορέων, οι οποίοι δεν αξιολογούνται ούτε στις πρακτικές τους ως εργοδότες, με αποτέλεσμα στις συνθήκες εργασίας, (όλο και πιο συχνά ελαστικής μορφής), υγιεινής και ασφάλειας να καταλύονται θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα.

• **Κοινωνικά εργαστήρια για την προώθηση μιας κοινωνίας προσώπων:**

Οι εθελοντικές οργανώσεις αποτελούν επίσης σημαντικά κοινωνικά εργαστήρια – τα οποία δεν έχουν αξιοποιηθεί από αυτή την οπτική. Εκεί οι άνθρωποι εκπαιδεύονται, αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες, βιώνουν την αλληλεγγύη και τη συλλογικότητα. Κυρίως όμως, επειδή ακριβώς ο εθελοντής /εθελόντρια βιώνει τις ιδιότητες του ανθρωπίνου προσώπου, αποτελούν εργαστήρια για την προώθηση μιας κοινωνίας προσώπων.

Είναι φανερό από τα όσα συνοπτικά αναφέρθηκαν ότι η οργανωμένη εθελοντική εργασία, η οποία αποτελεί το κύριο και διαχρονικό στοιχείο του εθελοντισμού και των κοινωνικών του καταβολών, χρειάζεται ένα πλαίσιο ώστε να αναπτυχθεί και να προστατευθεί από τις καταστρατηγήσεις της ουσίας της και του κώδικα αξιών της. Αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο να συγκροτείται τόσο από το κράτος, όσο και από τους ίδιους τους εθελοντές, μέσα από μία σειρά μέτρων, όπως είναι:

- Ένα σύγχρονο και κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο διακυβέρνησης για την προώθηση εταιρικών σχέσεων εθελοντικών φορέων – κράτους, με έμφαση στα δίκτυα και τις μικτές μορφές παρέμβασης, όπως η σύμπραξη εκκλησίας, τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινωνικών φορέων, με απασχολούμενους και εθελόντριες
- Η ιδιαίτερη θεσμική ρύθμιση της εθελοντικής εργασίας που να συμπεριλαμβάνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθελοντικά εργαζόμενων, την εκπαίδευσή τους, τις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας στο χώρο εργασίας τους, τη θέσπιση κριτηρίων και τον έλεγχο των οργανώσεων για τη γνησιότητα της εθελοντικού χαρακτήρα της εργασίας.
- Η συνεργασία και συλλογική εκπροσώπηση των οργανώσεων και η ενίσχυση με διάφορους τρόπους της εσωτερικής συνοχής του εθελοντικού χώρου, προωθώντας συγχρόνως την ανάδειξη των αξιών του εθελοντισμού και την προώθηση υγιών συνεργασιών σε ισότιμη βάση με άλλους φορείς του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.
- Η εκπαίδευση και ανάδειξη στελεχών ανάπτυξης του εθελοντισμού, της διοίκησης και του κοινωνικού μάνατζμεντ στις σύγχρονες πολύ δύσκολες αλλά και γόνιμες συνθήκες. Η εξεύρεση πόρων, η προσέλκυση εθελοντών, η εκπαίδευσή τους και η αποτελεσματικότητά τους, χρειάζονται όχι μόνο θέρμη και διάθεση προσφοράς, αλλά και γνώση, δεξιότητες, πνεύμα συνεργασίας και αυτογνωσίας. Γιατί μπορεί κανείς με όλες τις καλές προθέσεις να δημιουργήσει προβλήματα αντί να βοηθήσει και να βλάψει συγχρόνως την προοπτική του εθελοντισμού.

Αντί Επιλόγου: Τελειώνοντας, πρέπει να επισημάνουμε ότι ο εθελοντισμός είναι συγχρόνως δικαίωμα και χρέος. Δικαίωμα γιατί κάθε άνθρωπος πρέπει να μπορεί να συμμετέχει ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι με ελευθερία βούλησης και αυτογνωσία,

χρέος γιατί όσα γνωρίζουμε, μαζί με τις ικανότητές μας, δεν αποτελούν κάποιο είδος ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά δώρα Θεού και καρποί κοπιώδους και θυσιαστικής προσφοράς πολλών γενεών συνανθρώπων μας που οφείλουμε να μοιραζόμαστε, να αξιοποιούμε και να αποδίδουμε. Ιδιαίτερα σήμερα, αποτελεί ακόμα πιο έντονα ανθρώπινη ανάγκη σε ένα μισάνθρωπο, κοινωνικό - οικονομικό σύστημα, η κρίση του οποίου αποκαλύπτει το πραγματικό πρόσωπο του άκρατου ατομικισμού.

Βιβλιογραφία

- Αναστάσιος (Αρχιεπίσκοπος Τυράνων και πάσης Αλβανίας), (2000)
Παγκοσμιοότητα και Ορθοδοξία, Εκδόσεις Ακρίτας, Ν. Σμύρνη
- Ανθόπουλος Χ.(2000), *Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη και Δημοκρατία. Η εθελοντική δράση στη συνταγματική προοπτική*. Αθήνα, Οξύ.
- Δικαίος Κ. (επιμ.) (2010), *Ιστορία της κοινωνικής πολιτικής*. Gutenberg, Αθήνα
- Evers A. (2004) *Mixed welfare systems and Hybrid organizations – Changes in the Governance and Provision of Social Services*. 6thinternational conference of ISTR.
- European Commission (1993) *Growth, Competitiveness, Employment. The challenge and ways into the 21st century*. White paper Luxembourg
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1997), *Ανακοίνωση της Επιτροπής για την Προώθηση του Ρόλου των Σωματείων και των Ιδρυμάτων στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες, DG. XXII.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2001) *Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση Μία Λευκή Βίβλος*. Βρυξέλλες, COM (2001), 428 τελικό
- Ζάννης Π.(2002) *Τρίτος τομέας και κοινωνία πρόνοιας- Κριτική ανάλυση των θεωρητικών προσεγγίσεων*. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ιερόθεος Βλάχος, Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (1997)
Το πρόσωπο στην Ορθόδοξη παράδοση, Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου, (Γ΄ έκδοση).
- Ιερόθεος Βλάχος, Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2000)
Μεταξύ δύο Αιώνων, Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγία), Λεβαδεία.
- Ιωαννίδης Ι.(2002), *Ο ρόλος του εθελοντικού τομέα στην τοπική πολιτιστική ανάπτυξη-Η περίπτωση της πόλης του Πειραιά κατά την περίοδο 1974-2000*. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κορασίδου Μ. (2000), *Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους*. Gutenberg, Αθήνα.
- Kramer R. (2000) *A Third Sector in the Third Millenium* Voluntas 11,1
- Kuhnle S. & Seele P.1992, *Government and Voluntary Organizations*. Avebury, London.
- Pestoff V.& Brandson T. (eds) (2008),*Co-production, the third sector and the delivery of public services*, Routledge, London.
- Πολυζωΐδης Π. (2006), *Εθελοντισμός και κοινωνική προστασία*, Ελληνικά Γράμματα.
- Salamon L. and Anheier H. (1997), *Defining the Non-profit Sector. A cross-national analysis* Johns Hopkins Nonprofit Series 4, Manchester University Press.

- (1998) *Social Origins of Civil Society- Explaining the Non-profit sector cross-nationally*, Voluntas 9,3.
- Σταθόπουλος Π. (1997) *Κοινωνική Πρόνοια – Μια γενική θεώρηση*, Εκδόσεις Έλλην
- Στασινοπούλου Ο. (2008) *Από τη Συγχώνευση στην Υποκατάσταση: Σχέσεις Κράτους – Τρίτου Τομέα στην Αναδιάρθρωση του Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας*. Εισήγηση στο τρίτο διεθνές συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής, Κοινωνική μεταρρύθμιση και αλλαγές στο μείγμα «Δημόσιου-Ιδιωτικού» στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας. Αθήνα 2008.
- Στασινοπούλου Ο. (2007), *Από το άτομο στο ανθρώπινο πρόσωπο Η συμβολή της πατερικής σκέψης στην υπέρβαση διλημάτων της κοινωνικής πολιτικής*. στο Δ. Μαγριπλής (επιμ.) Κριτικές προσεγγίσεις στον ορθόδοξο πολιτισμό – όψεις του Ελληνικού παραδείγματος εκδόσεις Αντ. Σταμούλη, 2007, σ.111-136.
- Στασινοπούλου Ο. (2006), *Από τον τρίτο τομέα στην παγκόσμια κοινωνία των πολιτών. Η σημασία των ορισμών*, στο Α. Φραγκούλη κ.ά. «Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη ψυχική υγεία» Επιλογές κειμένων από συνέδρια του CEFEC. ΠΕΨΑΕΕ, ΕΠΕΚΕΙΝΑ., Χανιά, σ.σ.. 179-187
- Στασινοπούλου Ο. (1996) *Ζητήματα Σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής*, Gutenberg, Αθήνα.
- Volmed Project, (1996) *Organized voluntary services in the countries of Mediterranean Europe. Greece, Italy, Portugal, Spain. Final Report*, Fondazione Italiana per il Volontariato. European Commission DG XIII
- Volmed Hellas (1997), *A report of the VOLMED study in Greece – και Ελληνικές Εθελοντικές Οργανώσεις – Μια πρώτη προσέγγιση μέσα από το ερευνητικό πρόγραμμα* Volmed Hellas (1997), Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Πάντειο Πανεπιστήμιο.